

REHABILITACJA DZIECKA Z WADĄ SŁUCHU

Stymulacja słuchowa według etapów wychowania słuchowego – przykłady ćwiczeń

Wychowanie słuchowe to różnego rodzaju działania polegające na uaktywnieniu posiadanych przez dziecko resztek słuchu i wykształceniu umiejętności wykorzystania ich w celu lepszej orientacji w otoczeniu oraz rozwoju mowy.

Etapy wychowania słuchowego:

- I. reakcja na dźwięki
- II. rozpoznawanie dźwięków
- III. różnicowanie dźwięków
 - pod względem natężenia
 - pod względem częstotliwości
 - pod względem czasu trwania
 - pod względem tempa
- IV. lokalizowanie dźwięków
- V. pamięć słuchowa
- VI. zapamiętywanie liczby sygnałów
- VII. zapamiętywanie rytmów

Ćwiczenia reakcji na dźwięki:

- zwracanie uwagi dziecka na otaczający je świat dźwięków: podczas codziennych zajęć i czynności opiekun powinien być wrażliwy na pojawiające się wokół niego dźwięki (np. szczekanie psa gdzieś w oddali, kapanie wody, gwizdanie czajnika, dźwięk radia u sąsiada, czyjś śmiech), powinien je podchwytować i okazywać dziecku, że coś słysząc, np. poprzez podniesienie palców do ucha i powiedzenie: *Słyszę coś!*; może powtórzyć słyszany dźwięk i pokazać jego źródło lub odpowiednią zabawkę (np. pluszowego kotka, samochodzik), by uświadomić dziecku, co usłyszał;

- do ćwiczeń można wykorzystywać różne urządzenia domowe wydające dźwięki, np. mikser, pralkę, odkurzacz, suszarkę do włosów, radio; podczas ich użytkowania dziecko powinno znajdować się blisko opiekuna; włączając urządzenie opiekun może wskazać na swoje uszy i powiedzieć: *Słyszę ten hałas*, może również zachęcić dziecko do położenia rąk na urządzeniu i odczucia jego wibracji, następnie może wyłączyć urządzenie i powiedzieć, że teraz nic nie słychać, a potem włączyć ponownie i znowu zwrócić uwagę dziecka na dźwięk i wibracje; należy zmieniać czas trwania dźwięku, jego natężenie, tempo;
- dziecko powinno mieć dostęp do zabawek wydających dźwięki; podczas zabawy z nim opiekun może wydawać głosy naśladujące te dźwięki, w celu zwrócenia na nie uwagi dziecka;
- zabawa, w której zadaniem dziecka jest reagowanie na usłyszany dźwięk ruchem, np. podskokiem; należy zmieniać źródło dźwięku, czas trwania dźwięku, jego natężenie, częstotliwość, tempo;
- zabawa z muzyką: dziecko obserwuje opiekuna, który włącza magnetofon, wskazuje na swoje ucho mówiąc jednocześnie do dziecka, żeby słuchało i zaczyna tańczyć trzymaną w ręku kukielką; po chwili opiekun wyłącza muzykę, kukielka przestaje tańczyć, a on mówi, że magnetofon jest wyłączony; opiekun ponownie uruchamia odtwarzacz, mówi do dziecka, żeby słuchało, daje dziecku do ręki drugą kukielkę i zachęca je, żeby nią tańczyło; dążymy do tego, żeby dziecko samodzielnie tańczyło kukielką na dźwięk muzyki (nie widząc opiekuna włączającego odtwarzacz) i odkładało ją w momencie, w którym muzyka przestaje grać; można zamienić kukielkę na inny przedmiot, który dziecko będzie unosiło, gdy usłyszy muzykę i opuszczało go, gdy ta ucichnie; dziecko może też samo tańczyć lub klaskać w dłonie na dźwięk muzyki; muzykę możemy zastąpić np. dźwiękami urządzeń gospodarstwa domowego; zmieniamy czas trwania dźwięków, ich natężenie, tempo, częstotliwość;
- zabawa „zajmowanie krzesła”: dziecko wraz z innymi osobami maszeruje wokół krzesła przy dźwiękach muzyki; gdy muzyka przestaje grać trzeba jak najszybciej usiąść na krześle; zmieniamy czas trwania dźwięków, ich natężenie, częstotliwość oraz tempo;
- zabawa w „pomniki”: dziecko tańczy przy muzyce; gdy muzyka przestaje grać, zastyga; może poruszyć się dopiero, gdy muzyka znowu zacznie grać; zmieniamy czas trwania dźwięków, ich natężenie, częstotliwość oraz tempo;

- opiekun uderza w bębenek lub rondel, osoba pomagająca każdorazowo po usłyszeniu dźwięku bębna wrzuca klocek do pudełka, dziecko to obserwuje; następnie pomocnik bierze rękę dziecka i natychmiast po kolejnym uderzeniu w bębenek pomaga mu wrzucić klocek do pudełka; kiedy dziecko już samodzielnie wrzuca klocki, próbujemy uderzać w bębenek w taki sposób, by tego nie widziało; z czasem zmieniamy źródło dźwięku (np. dzwonek, dwie pokrywki), klocki możemy zastąpić dużymi guzikami, kapslami czy orzechami; zmieniamy natężenie dźwięku (od głośnego do coraz cichszego), czas trwania (od długiego do coraz krótszego);
- zabawa w reagowanie na mowę: opiekun siedzi obok dziecka, natomiast stojący za dzieckiem (w odległości 30-50cm) pomocnik woła imię dziecka; opiekun powinien wskazać na swoje ucho i powiedzieć: *Ja to słyszę!*, może zachęcić dziecko, by się odwróciło i popatrzyło na pomocnika; jeśli dziecko nie reaguje, opiekun powinien wskazać jego ucho i powiedzieć: *Słuchaj*, wówczas pomocnik jeszcze raz powinien zawołać dziecko; z czasem, gdy dziecko coraz częściej będzie reagować, pomocnik może stanąć nieco dalej lub mówić ciszej, może zmieniać tembr głosu (niski – wysoki); można również zmienić pomocnika (kobieta i dziecko – głosy wysokie, mężczyzna – głos niski);
- zabawa w „obudź się”: opiekun udaje, że śpi, a druga osoba próbuje go „obudzić” słowami: *Obudź się!*, *Czas się obudzić!*; słysząc głos, opiekun „budzi się”; podczas zabawy pozwalamy dziecku położyć rękę na twarzy lub krtani osoby mówiącej, tak, by odczuło wibrację jej głosu; powtarzamy zabawę, tym razem zachęcając dziecko, by to ono „obudziło” kogoś, kto „śpi” (reagujemy natychmiast „budząc się”, gdy tylko dziecku uda się wypowiedzieć jakikolwiek dźwięk); w ostatniej wersji tej zabawy pozwalamy, by to dziecko udawało, że śpi; zmieniamy natężenie i tembr głosu;

Ćwiczenia rozpoznawania dźwięków:

- rozpoznawanie dźwięków z otoczenia (np. padający deszcz, silnie wiejący wiatr, strzelające fajerwerki); uwrażliwiamy dziecko na te dźwięki i zachęcamy do ich identyfikacji;
- dziecko nie widząc domowników zgaduje, który z nich je woła;

- zabawa „co to?, kto to?\": zadaniem dziecka jest wskazywanie odpowiednich do usłyszanego dźwięku obrazków lub rzeczywistych przedmiotów (zaczynamy od dwóch obrazków stopniowo zwiększając ich ilość), np. dziecko może wskazywać obrazek instrumentu, na którym gramy pod stołem, rysunek zwierzęcia, którego głos naśladujemy czy obrazek przedmiotu domowego użytku, którego dźwięk usłyszy; z czasem można wybierać cichsze i trudniejsze do usłyszenia dźwięki, tj. szeleszczenie papieru, kapiąca woda;
- dobieranie obrazków do słuchanego opowiadania;
- zabawa tematyczna w dom: opiekun odgrywa dźwięki „wydawane” przez lalkę (np. płacz, śmiech, proste słowa: pić, siusiu, am); zadaniem dziecka jest odpowiednio do nich zareagować (np. uspokoić lalkę gdy płacze, odwzajemnić śmiech, dać pić);
- opiekun wciela się w różne zwierzęta naśladując ich głosy, dziecko zgaduje, co to za zwierzę;
- nucimy znane dziecku melodie, zadaniem dziecka jest je rozpoznawać;

Ćwiczenia różnicowania dźwięków:

- zabawa w różnicowanie dźwięków pod względem czasu trwania: dziecko ma dokonać wyboru długiej albo krótkiej drogi (drogi narysowane są na papierze), po której będzie jechało samochodzikiem, na podstawie czasu trwania usłyszanego dźwięku (dźwięk długi – droga długa, dźwięk krótki – droga krótka);
- zabawa w nawlekanie koralików (różnicowanie dźwięków pod względem czasu trwania): dziecko nawleka koralik na długi lub krótki sznurek w zależności od długości usłyszanego dźwięku (krótki dźwięk – krótki sznurek, długi dźwięk – długi sznurek);
- zabawa w różnicowanie dźwięków pod względem tempa: dziecko porusza małym zwierzątkiem – zabawką zgodnie z tempem usłyszanego dźwięku; zwierzątko może skakać, biegać po drodze lub pływać w „rzece” w odpowiednim do usłyszanego tempie;
- zabawa w różnicowanie dźwięków pod względem tempa: dziecko ma wskazać spośród dwóch słyszanych dźwięków ten, który jest szybki (lub wolny);
- zabawa w różnicowanie dźwięków pod względem natężenia: dziecko wrzuca drobne przedmioty (np. monety, guziki, kasztany)

do odpowiedniego pudełka: małego lub dużego, w zależności od głośności usłyszanego dźwięku (cichy dźwięk – małe pudełko, głośny dźwięk – duże pudełko); stopniowo możemy zmniejszać różnice natężenia oraz proponować dwa różne dźwięki (np. rozróżnianie między głośnym „u” a cichym „o”, i odwrotnie);

- zabawa w różnicowanie dźwięków pod względem natężenia: zadaniem dziecka jest zaznaczanie kredką na narysowanych megafonach: dużym i małym, odpowiedniej do usłyszanego dźwięku kreski (głośny dźwięk – gruba kreska na dużym megafonie, cichy dźwięk – cienka kreska na małym megafonie);
- zabawa w różnicowanie dźwięków pod względem natężenia: zadaniem dziecka jest reagowanie na usłyszaną głośność dźwięku ustalonym ruchem (np. dźwięk głośny – wysoki i daleki skok, dźwięk cichy – niski i bliski skok);
- zabawa w różnicowanie dźwięków pod względem natężenia: dziecko słucha różnych dźwięków, określa ich natężenie, a następnie grupuje obrazki przedstawiające źródła tych dźwięków pod względem ich natężenia (np. dźwięki ciche: mruczenie kota, tykanie zegara; dźwięki głośne: start samolotu, wiercenie wiertarką);
- zabawa „kto to mówi?” (różnicowanie dźwięków pod względem wysokości): opiekun prosi dziecko o przysmak (np. rodzynek, orzeszek) imitując głos jednej z dwóch uczestniczących w zabawie lalek różnej płci; zadaniem dziecka jest danie przysmaku odpowiedniej lalce (niski głos – mężczyzna, wysoki głos – kobieta); zamiast lalek w zabawie mogą brać udział osoby dorosłe różnej płci, powinny one siedzieć blisko siebie oraz zasłaniać usta kartką papieru; w innej wersji tej zabawy dziecko, słuchając nagranych wypowiedzi osób różnej płci, ma wskazywać obrazek osoby odpowiedniej płci; stopniowo można zwiększać odległość między mówiącym a dzieckiem (ściszać odbiornik), skracać wypowiedzi, stosować tło akustyczne;
- ćwiczenie różnicowania dźwięków pod względem wysokości: możemy umówić się z dzieckiem, że to ono będzie w domu odbierało telefony i próbowało zgadywać płeć rozmówcy; jednocześnie powinniśmy poprosić kilka znajomych osób, żeby telefonując do nas, nie przedstawiały się na wstępie; dziecko może również próbować określać płeć spikerów radiowych czy, przy zasłoniętym ekranie, telewizyjnych;

- zabawa w różnicowanie dźwięków pod względem wysokości: zadaniem dziecka jest latanie papierowym samolotem na wysokości odpowiadającej wysokości usłyszanego dźwięku;
- zabawa w różnicowanie dźwięków pod względem wysokości: dziecko ma unosić bądź opuszczać ręce (lub podskakiwać bądź kucać) w zależności od wysokości usłyszanego dźwięku;
- zabawa „niedźwiedzie i osy” (różnicowanie dźwięków pod względem wysokości): gdy dziecko usłyszy dźwięki niskie ma się stać niedźwiedziem – ma chodzić w niskiej pozycji i wydawać pomruki, jak niedźwiedzie; po usłyszeniu dźwięków wysokich dziecko ma się stać osą – ma biegać z uniesionymi wysoko rączkami wydając brzęczące dźwięki;

Ćwiczenia lokalizowania dźwięków:

- podczas codziennych zajęć i czynności zachęcamy dziecko, aby starało się lokalizować słyszane dźwięki z otoczenia;
- zadaniem dziecka jest zlokalizowanie miejsca, z którego woła je opiekun (może on stać za dzieckiem bardziej z prawej lub bardziej z lewej strony, może również stanąć za dzieckiem na krześle bądź usiąść na podłodze, wtedy głos będzie dochodził z góry lub z dołu w stosunku do poziomu uszu dziecka);
- zabawa w „chowanego”: dziecko zakrywa oczy, a w tym czasie opiekun chowa się gdzieś w pokoju; po odsłonięciu przez dziecko oczu opiekun z ukrycia woła jego imię;
- zabawa w chowanie przedmiotu: zadaniem dziecka jest odszukanie ukrytego przedmiotu na podstawie dźwięku, który on wydaje, np. tykający zegarek, grające radyjko; dziecko może próbować określić, czy dźwięk, który słyszy, jest daleko czy blisko;
- zadaniem dziecka jest poruszać się z zamkniętymi oczami (z pomocą osoby asekurującej) za źródłem dźwięku – przemieszczającym się opiekunem dzwoniącym dzwoneczkiem;
- gra w piłkę: zadaniem dziecka jest rzucenie piłki do tej osoby, która wyda dźwięk; w chwili wydawania dźwięku dziecko stoi tyłem do uczestniczących w zabawie osób lub ma zamknięte oczy;

Ćwiczenia pamięci słuchowej:

- wyszukiwanie obrazków według wskazanej słownie kolejności;
- zapamiętywanie kolejności i odtwarzanie usłyszanych wyrazów, cyfr, dźwięków instrumentów muzycznych; stopniowo zwiększamy liczbę dźwięków;
- demonstrujemy dziecku następujące po sobie głosy różnych zwierząt, zadaniem dziecka jest odtworzyć prezentowaną kolejność; stopniowo zwiększamy liczbę dźwięków;
- dziecko ma powkładać przedmioty do pudełka w usłyszanej wcześniej kolejności;
- wydajemy dziecku dwa proste polecenia, np. nakarm lalkę i połóż ją do łóżeczka lub postaw auto w garażu, a talerzyk schowaj do szafy; zwracamy uwagę na prawidłową kolejność wykonywanych przez dziecko poleceń; z czasem można zwiększyć ich ilość;
- „zapamiętywanka – dokładanka”: ktoś podaje jeden wyraz, następna osoba podaje kolejny, kolejna osoba powtarza podane wyrazy i dokłada jeszcze jeden, itd.;
- przypominanie przedstawionych ustnie zdarzeń;
- słuchanie krótkich opowiadań, a następnie odpowiadanie na stawiane do nich pytania;
- słuchanie opowiadania z powtarzającym się motywem, który dziecko ma zapamiętać;

Ćwiczenia zapamiętywania liczby sygnałów:

- przeliczanie dźwięków dochodzących z otoczenia (np. ile razy zakukała kukułka, ile grzmotów było słychać podczas burzy);
- demonstrujemy dziecku następujące po sobie dźwięki (np. głosy różnych zwierząt, dźwięki instrumentów muzycznych); zadaniem dziecka jest zapamiętanie ich liczby; stopniowo zwiększamy ilość dźwięków;
- demonstrujemy dziecku różne powtarzające się dźwięki z poleceniem, aby zapamiętało ilość konkretnego, wskazanego przez nas dźwięku, np. dźwięku bębna lub szeleszczącego papieru;
- demonstrujemy dziecku różne dźwięki z poleceniem, aby zapamiętało ilość dźwięków należących do jednej konkretnej kategorii, np. dźwięki instrumentów muzycznych czy głosy zwierząt;

- zadaniem dziecka jest wykonanie tyłu określonych ruchów, np. podskoków, kroków do przodu lub do tyłu, w prawo bądź w lewo, ile usłyszało dźwięków;
- zadaniem dziecka jest wybranie z pudełka tyłu cukierków, ile usłyszało dźwięków;
- słuchanie zdań z poleceniem policzenia w nich częstości występowania konkretnych słów, np. mama lub kotek;

Ćwiczenia zapamiętywania rytmów:

- prosimy dziecko o odtworzenie zaprezentowanego przez nas rytmu wg zapamiętanej kolejności (stopniowo rozszerzamy układ proponowanych dźwięków);
- odtwarzanie struktur dźwiękowych za pomocą struktur przestrzennych: dziecko słucha wystukiwanego przez opiekuna rytmu i odpowiednio do usłyszanego rytmu układa klocki (np. dwa szybkie kłaśnięcia – dwa klocki obok siebie);
- wyszukiwanie słyszanych struktur spośród ich wzrokowych odpowiedników, np. dziecko ma przed sobą różne układy z klocków, wysłuchuje uderzenia rytmicznego i dopasowuje do niego właściwy układ;
- zadaniem dziecka jest uzupełnienie słyszanego rytmu przerwane przez opiekuna, np. auto, klocek, auto, klocek, auto...;
- zabawy ruchowe z zauważalnym rytmem: należy kontynuować przerwany przez opiekuna rytm, np. podskocz, podskocz, tupnij, podskocz, podskocz...;
- graficzne odtworzenie słyszanego rytmu (np. jeden dźwięk to jedna kropka; zwracamy uwagę dziecka na przerwy między kropkami odpowiadające przerwom między dźwiękami);

Opracowanie: psycholog mgr Julia Piotrowska

Źródło:

- Cieszyńska J., Korendo M.: „Wczesna interwencja terapeutyczna”, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2008
- Franczyk A., Krajewska K.: „Program psychostymulacji dzieci w wieku przedszkolnym z deficytami i zaburzeniami rozwoju”, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006

- Gilliam P.: „Listy o wychowaniu dziecka z wadą słuchu”, Stowarzyszenie Przyjaciół Osób Niesłyszących i Niedosłyszących „Człowiek – Człowiekowi”, Warszawa 2001
- Gruszczyk-Kolczyńska E., Zielińska E.: „Wspomaganie dzieci w rozwoju zdolności do skupiania uwagi i zapamiętywania”, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2005
- Gruszczyk-Kolczyńska E., Zielińska E.: „Wspomaganie rozwoju umysłowego trzylatków i dzieci starszych wolniej rozwijających się”, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2000
- Kaja B.: „Zarys terapii dziecka”, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2001
- Szuchnik J., Skarżyński H. (red.): „Uczeń – zmysły, komunikacja”, Stowarzyszenie Przyjaciół Osób Niesłyszących i Niedosłyszących, Warszawa 2004